

A Filológiai Közönyben megjelenő írások formai követelményei

A jegyzetek és a bibliográfia

A *Filológiai Közöny* a hivatkozásokat az MLA-szabványhoz hasonlóan szerepelteti: az utalásokhoz, idézetekhez kapcsolódó bibliográfiai hivatkozás nem a lábjegyzetben, hanem a tanulmány főszövegében, rövidítve, közvetlenül az idézet után szerepel. A lábjegyzetek tehát kizárólag Szerzőink megjegyzéseit, kiegészítéseit tartalmazzák (és szükség esetén a lábjegyzetben idézettek rövid hivatkozását), a hivatkozott művek teljes bibliográfiai leírása pedig a tanulmány végére, a *Bibliográfiába* kerül.

A hivatkozások a tanulmány szövegén belül

A hivatkozás, melyet a tanulmány szövegén belül kerek zárójellel különítünk el, a következő adatokból tevődik össze: a hivatkozott mű szerzőjének vezetékneve kiskapitálissal, a hivatkozott írás megjelenésének éve, amit vessző követ, a vessző után a hivatkozott oldalszám(ok) áll(nak). Például: (GOGOL 1979, 43). Amennyiben egymás után többször ugyanannak a műnek különböző részleteit idézzük, és egyértelmű az olvasó számára, hogy mindvégig egyazon műről van szó, az első teljes hivatkozás után elegendő a zárójelben a hivatkozott forrás oldalszámát megjelölni.

A bibliográfia

A bibliográfiai leírásban az adatokat vessző választja el. Pontot csak a főcím és az alcím között, a rövidítésekben és a bibliográfiai tétel végén, az oldalszám után használunk.

A bibliográfiai tételek sorrendje

A műveket a szerző neve alapján ábécérendben írjuk le. Amennyiben egy szerzőtől több művet is idézünk, az ábécérenden belül a művek megjelenésének időrendjében (a legkorábbtól a legkésőbbiig haladva) soroljuk fel azokat.

A bibliográfiai tételben közlendő adatok és a sorrendjük

1. A szerző neve

A szerző keresztnévét (keresztneveit) – amennyiben a hivatkozott forrás is közli – nem rövidítjük, hanem változatlan formában kiírjuk. Idegen nevek esetében a vezetéknev szerepel elől, utána vessző, majd a keresztnév/keresztnévek következnek. A vezetéknevet minden esetben kiskapitális jelzi.

Amennyiben a hivatkozott személy nem szerzője, hanem szerkesztője a hivatkozott műnek, a név és a zárójeles évszám után ezt a minőségét is megadjuk, zárójelben, és az adott forrás nyelvén: (szerk.)/(Hrsg.)/(ed.)/(éd.)

2. A hivatkozott írás megjelenési éve

A hivatkozott írás megjelenési évét a szerző neve után írjuk zárójelben.

3. A hivatkozott mű címe

A hivatkozott mű főcímét és alcímét pont választja el, és mindkettőt dőlt betűvel szedjük.

4. A további közreműködők megjelölése

A fordító, szerkesztő, sajtó alá rendező, válogató stb. nevét ugyanúgy írjuk, mint a hivatkozott írás szerzőjét (vezetéknevét és keresztnévét a hivatkozott mű nyelvének szokása szerinti sorrendben szerepel, a vezetéknevet kiskapitálissal emeljük ki).

5. A befoglaló kötet vagy folyóirat jelölése

Tanulmánykötetben kiadott tanulmányok vagy egy nagyobb kötet részeként megjelent írás esetében a kötet címe előtt az „in” szócska áll. A tanulmány és a befoglaló kötet címét is dőlt betűvel szedjük.

Folyóiratban megjelent cikkek esetében nem használjuk az „in” szócskát: a hivatkozott írás címe álló betűvel szerepel, a folyóirat nevét dőlttel szedjük. Az évfolyamszámot, a megjelenés hónapját, napját vagy az évfolyamon belüli sorszámot a cím után jelöljük, s megadjuk a cikk kezdő és záró oldalszámát.

6. A kiadás helye, a kiadó és az oldalszám (a sorozatcím)

A bibliográfiai tételben szereplő további adatok sorrendje a következő: a kiadás helye (nem rövidítjük a városneveket), a kiadó neve (a „kiadó” szót nem írjuk ki), oldalszám (amennyiben nem teljes kötetre hivatkozunk). A sorozatcím megadása nem kötelező; amennyiben feltüntetjük, a bibliográfiai leírás legvégén (ha van oldalszám is, az után, zárójelben kell szerepeljen. A sorozat címét és számát vesszővel választjuk el.

Lásd az alábbi példát!

Részlet Simon-Szabó Ágnes *Kijeslettek „a nem-létel méhéből”. 19. századi magyar Werther-utánzatok és -fordítások* című tanulmányából (*Filológiai Közlemény*, 2009/1–2, 20–48)
[...]

A magyar irodalmi áramlatok, a nyelvművelési és a nemzeti irodalom fejlesztésére irányuló programok nem voltak egységesek, ahogy arról többek mellett Tolcsvai Nagy Gábor vall: „a szemben álló felek nem két, egymással mindenben ellenkező táborat alkottak, inkább több, viszonylag következetes álláspontot képviselő csoportba tömörültek” (TOLCSVAI NAGY 2007, 41). A felvilágosodás fogalma szintén nem egy homogén egész. Margócsy István szerint a magyar irodalom ezen korszakáról mint „egymással össze nem egyeztethető” párhuzamos, esetenként kereszteződő „*irodalmak*” időszakáról lehet beszélni (MARGÓCSY 2007, 14). Amit „néhány, az európai felvilágosodás eszmei hatása alatt álló gondolkodói és írói tendenciának, valamint sok, a felvilágosodás által alig vagy nem is érintett, de irodalmilag mégis ható és továbbható tendenciának vitázó, összhangzó, szétforgó összjátéka”-ként érdemes felfogni. Gerhard Sauer meglátása szerint a felvilágosodás konstruktuma egy freudi értelemben vett családrege vagy egy általánosan elfogadott kaleidoszkóp-kép (SAUER 2007, 21). Ahogy ezek sem, úgy értelemszerűen a Csetri-féle visszalatinosodás-elméletben rögzített, a kor magyar irodalmárai számára mérvadó „német minta maga sem volt egységes; legalább három jelentős nyelvművelési program érvei és gyakorlata között válogathattak”¹ a kortársak.

Margócsy javaslatára pillantva, amely szerint a magyar irodalom ezen korszakáról mint egymással össze nem egyeztethető, párhuzamos, esetenként kereszteződő „*irodalmak*” (MARGÓCSY 2007, 14) időszakáról érdemes beszélni, különösen figyelemre méltó, hogy Döbrentei Gábor az *Erdélyi Múzeum*² német irodalomtörténeti tanulmányának fordítása (*4' Német Próza' története*, 1815) elé tett megjegyzésében szintén többes számot használt. „Előre megjegyezzük azt, hogy a' német folyó beszéd története itt nem egészen a' mai időig van lehozva” (DÖBRENTÉI 1815, 63. Kiemelés tőlem – S-Sz. Á.). Ha a fent említett konstruktumok egyike sem homogén egész, akkor akár csak ebből az egyetlen irányból tekintve is nyilvánvalóvá válik, hogy a *Werther* hatása sem értelmezhető egységesen a német, illetve a magyar kultúrtérben.

¹ A visszalatinosodás elméletéhez vö. CSETRI 2007, 126.

² Döbrentei folyóirata azért is releváns, mert az e körül munkálkodó körnek nem kis szerepe volt az első két magyar *Werther*-fordítás létrejöttében.

[...]

A zseni *kiművelhetőségének* problematikusságára utal Szajbély Mihály is a német nyelvfilozófiai nézetek alakulásáról, a teremtő zseni értelmezéséről elmélkedve az egykorú magyar nyelvi gondolkodás kontextusában. Rámutat arra, hogy a 18. század végi Magyarországon a gondolkodók nem recipiálták azt a németek által felvetett kérdéskört, hogy vajon a zseni művelésére is szükség van-e, s hogy a fordítónak is teremtményesnek kell-e lennie (SZAJBÉLY 2001, 134–135). Ez fontos kérdés, már csak azért is, mert Döbrentei és Kazinczy a tárgyalt időszakban szerzői és fordítói köröket akar létrehozni, keresik a tanítványokat, elméleti programokat készítenek a gyakorlatiak megvalósításához. Kettejük szándékainak keresztmetszetében egy ifjú kolozsvári hallgatói kör áll, amelynek két tagjához köthető az első két magyar nyelvű *Werther*-fordítás is. Épp ezért különösen érdekes, hogy a mesterek azzal a kérdéssel szisztematikusan nem vetnek számot, hogy vajon a zseni nevelhető-e, vagy hogy a fordítónak is zseninek kell-e lennie. Azt a feszültséget, amely az eredetit szerző és az azt fordító zsenije között áll fenn – már ha elfogadhatták, hogy az utóbbi is létezik –, jól érzékelt Döbrentei, és megpróbálta feloldani az ellentétet abban az ismert toposzban, amely szerint a (jó) fordító a fejlődés egy bizonyos kezdeti szakaszában egyenrangú az eredeti szerzővel:

Ez [a fordítás] elég dicséretes, elég nemes igyekezet is volt, 's a' jelesb fordítani kezdőknek neveik méltán fénylhetnek az eredeti Írók mellett, mert azok, szintűgy eredetiek lehettek volna, azon időben, melyben ezek magokat azzá formálhatták. Az egész nemzet tartozik nekik háládatossággal, mert ők űzték szélllyel legelőször a' homályt, ők vetettek-el olly szikrát, melly az utánnak jövő ifjút meggyújtsa, 's messzebbre vigye; az eredetit dolgozni akaró pedig sokat köszönjön nekik, mert a' nyelvet ők törték-meg számára. (DÖBRENTÉI 1814, 149.)

A 17. században a klasszikus nyelvek irodalmának fordítása jelölte ki a kanonizált irodalmi műfajok és művek sorát. Talán ennek köszönhető az is, hogy ekkoriban a fordítót is szerzőnek tekintették (ALBRECHT 1998, 69), nem választva szét élesen az eredeti és a fordított munkák szerzésének folyamatát. A 18. században is megmaradt a fordító és a szerző tevékenységének rokonítása, ekkor azonban inkább egyfajta kulturális fejlődési modellben gondolkodtak bizonyos kultúrák irodalmáról, azt a másokéhoz viszonyítva szükségszerű folyamatlépcsőként tekintették a fordításokra, mint a későbbi, „fejlett” állapotban a saját szerzeményekkel egyenértékű művekre. [...]

Bibliográfia

ALBRECHT, Jörn (1998), *Literarische Übersetzung: Geschichte, Theorie, kulturelle Wirkung*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

DÖBRENTÉI Gábor (1814), Eredetiség 's jutalom tétel, *Erdélyi Múzeum*, 1814/1, 142–162.

DÖBRENTÉI Gábor (1815), A' német próza története, *Erdélyi Múzeum*, 1815/3, 46–94.

EGYED Emese–BÍRÓ Annamária–DEMETER Zsuzsa–KOVÁCS Eszter (szerk.), *Felvilágosodás, Erdély*. A 2006. október 12–14-i kolozsvári tudományos tanácskozás tanulmányai, *Erdélyi Múzeum*, 2007/3–4.

MARGÓCSY István (2007), *A felvilágosodás határai és határtalansága. Kétélyek és tézisek az irodalomtörténet historiográfiáját illetően*, in EGYED et alii 2007, 6–14.

SAUER, Gerhard (2007), *Gegen Aufklärung? Abschiedsvorlesung, 19. Juli 2006*, Saarbrücken, Universitätsdruckerei (Universitätsreden, 67).

SZAJBÉLY Mihály (2001), „Idzadnak a' magyar tollak”. *Irodalomszemlélet a magyar irodalmi felvilágosodás korában, a 18. század közepétől Csokonai haláláig*, Budapest, Akadémiai–Universitas.

TOLCSVAI NAGY Gábor (2007), *A nyelvi és irodalmi ízlésvita nagy, nyilvános szakasza*, in SZEGEDY-MASZÁK Mihály–VERES András (szerk.), *A magyar irodalom története 1800-tól 1919-ig*, Budapest, Gondolat, 40–56.